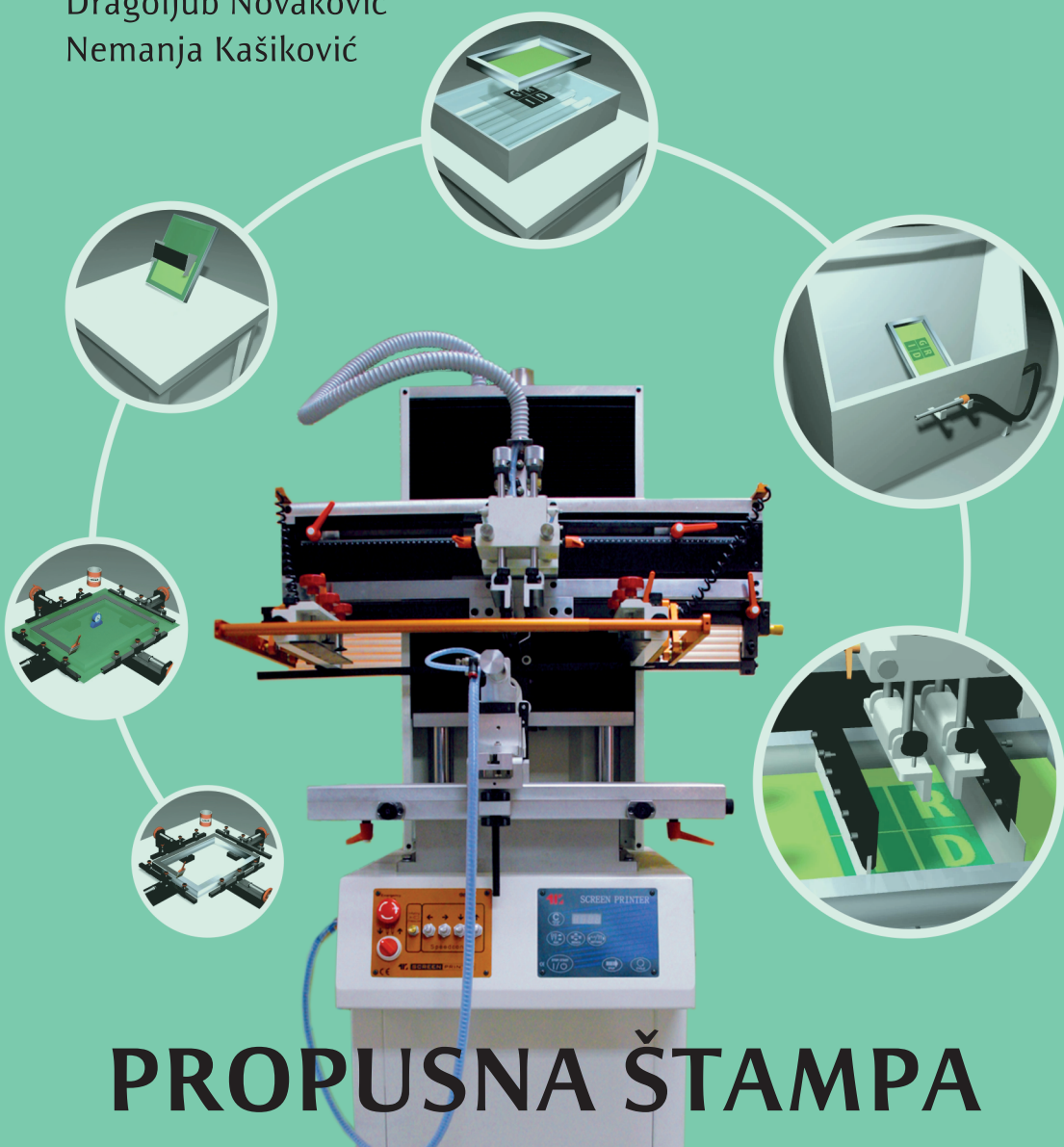

Dragoljub Novaković
Nemanja Kašiković

PROPUSNA ŠTAMPA

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FAKULTET TEHNIČKIH NAUKA
GRAFIČKO INŽENJERSTVO I DIZAJN

Dragoljub Novaković
Nemanja Kašiković

PROPUSNA ŠTAMPA

Novi Sad, 2013.

Edicija: „TEHNIČKE NAUKE - UDŽBENICI“

Naziv udžbenika: „PROPUSNA ŠTAMPA“

Autori: dr Dragoljub Novaković, redovni profesor,
Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad
dr Nemanja Kašiković, docent,
Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad

Recenzenti: dr Katarina Gerić, redovni profesor,
Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad
Boško Ševo, redovni profesor,
Akademija umetnosti, Novi Sad

Izdavač: Fakultet tehničkih nauka u Novom Sadu

Glavni i odgovorni urednik:
prof. dr Rade Doroslovački, dekan Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu

Štampa: FTN - Grafički centar GRID, Trg Dositaja Obradovića 6, Novi Sad

Štampanje odobrio: Savet za izdavačko-uređivačku delatnost FTN u Novom Sadu

Predsednik Saveta za izdavačko-uređivačku delatnost:
dr Radoš Radivojević, redovni profesor Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu

Autorska prava pripadaju izdavaču

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

655.2/.3(075.8)

НОВАКОВИЋ, Драгољуб

Propusna štampa / Dragoljub Novaković, Nemanja Kašiković. - 1. izd. - Novi Sad : Fakultet tehničkih nauka, 2013 (Novi Sad : Grid). - 125 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Edicija "Tehničke nauke - udžbenici" ; 435)

Tiraž 300. - Bibliografija.

ISBN 978-86-7892-576-4

1. Кашиковић, Немања
а) Штампарство
COBISS.SR-ID 282433799

SADRŽAJ

TEHNIKE ŠTAMPE.....	9
SITO ŠTAMPA	15
OSOBI NE SITO ŠTAMPE.....	21
SITO MREŽA.....	30
Novi tipovi mreže	37
Vrste mreža po načinu tkanja.....	38
Podela mreža prema finoći i debljini	38
Geometrija mreže.....	41
Broj niti i promer niti	42
Tip tkanja mreže.....	43
Otvor mreže	43
Karakteristika rezolucije štampe.....	44
Otvorena površina	45
Teorijski volumen boje	46
Geometrija svile.....	47
Izbor mreže	48
RAMOVI ZA SITA.....	51
Drveni ramovi	52
Metalni ramovi.....	53
Aluminijumski ramovi.....	54
Čelični ramovi.....	55
Dimenzije rama.....	56
Preseci ramova.....	56
Priprema ramova.....	58
Označavanje zategnutosti sita	58
Čišćenje upotrebljenih ramova	59
MONTAŽA MREŽE NA RAM.....	60
Pravilno zatezanje	63
Preporučene zategnutosti	64
Standardni postupci zatezanja.....	64
RAKEL - PROTISKIVAČ BOJE.....	66
Materijal rakela	66
Konstrukcija rakela	66

Brušenje rakela.....	67
Tvrdoća rakela	68
Masa rakela	69
Pritisak	69
Dimenzije rakela	69
Čišćenje rakela	70
Ulošci rakela	71
Izbor uloška.....	71
POSTUPCI IZRADE	
ŠTAMPARSKÉ FORME - ŠABLONA.....	
Kvalitet originala za snimanje	72
Kopirni postupci	73
Podela kopirnih postupaka.....	74
Vrste kopirnih slojeva	75
Izrada štampajućih i neštampajućih elemenata.....	75
Mehanički izrađeni šabloni	76
Fotošabloni.....	77
Podela šablona prema načinu montiranja na mrežu.....	77
Indirektni način izrade fotošablona.....	78
Direktno-indirektni ili kombinovani načini izrade fotošablona.....	80
Priprema mreže za nanošenje emulzije.....	80
Formiranje štampajućih i neštampajućih elemenata.....	81
UTICAJ DEBLJINE ŠABLONA NA VOLUMEN BOJE	
Otvorene površine za štampanje	83
Polutonovi i fine linije.....	83
Moguće greške pri izradi štamparske forme.....	86
BOJE ZA SITO ŠTAMPU	
Izbor boja	91
Menjanje boje	91
Izdašnost boje	92
Mogući problemi sa bojom	92
Sušenje boja	97
Upotreba boje.....	98
Sito štamparske boje za hartiju	100
Sito štamparske boje za plastične mase	101

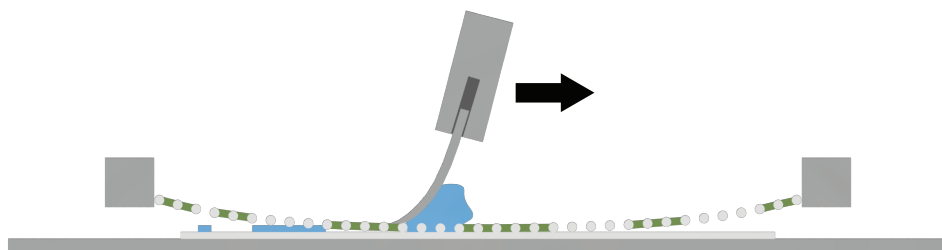
Sito štamparske boje za staklo i metale	101
Sito štamparske boje za tkanine	102
Sito štamparske boje za keramiku.....	102
UV sito štamparske boje	103
KONTROLA KVALITETA	105
VIŠEBOJNA I RASTERSKA ŠTAMPA	105
Višebojna štampa	105
Rasterska štampa.....	105
Štampanje rastera	107
Tonske vrednosti polutonskih tačaka	107
Kontrolna merna traka za sito štampu	108
Sprečavanje pojave moare efekta.....	108
Izrada okruglih sita	110
KONSTUKCIJA MAŠINA ZA SITO ŠTAMPU	114
Mašine i uređaji u sito štampi	114
ŠABLONSKI POSTUPCI ŠTAMPANJA.....	123
LITERATURA	125

KONSTUKCIJA MAŠINA ZA SITO ŠTAMPU

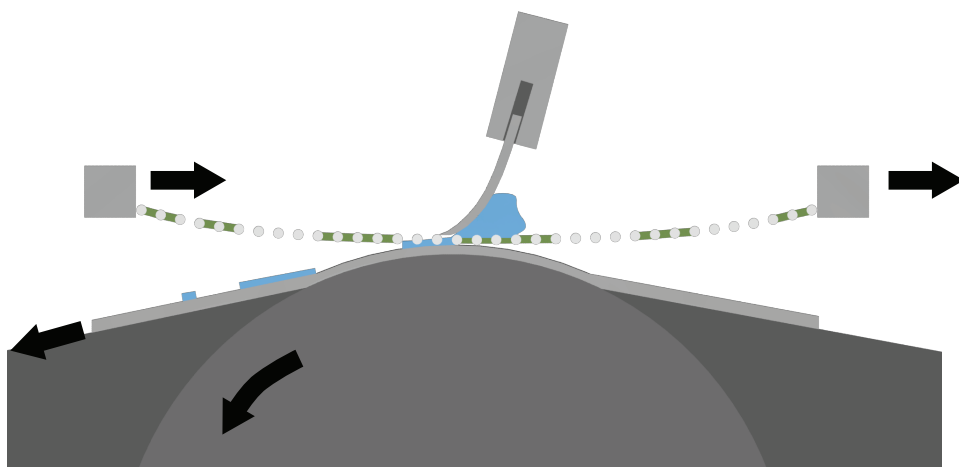
Mašine i uređaji u sito štampi

Mašine i uređaji u sito štampi prema konstrukciji se dele na:

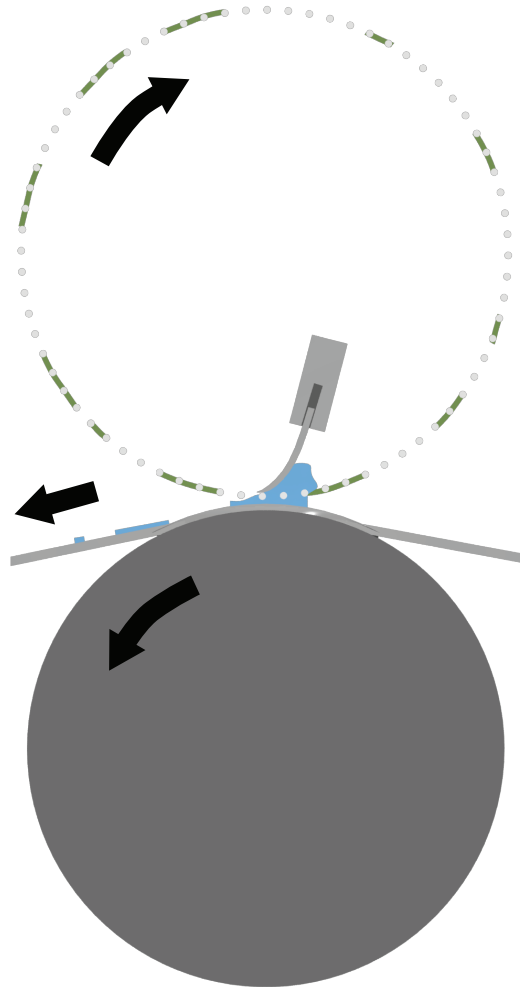
- Mašine sa ravnom podlogom (flat bed) – okvir sa zategnutom mrežom i podloga se nalaze u istoj ravni sa podlogom ili vakuumskim stolom. Na slici 65 je ilustrovan osnovni koncept mašine sa ravnom podlogom.
- Mašine sa cilindričnom podlogom – mreža i podloga prelaze preko rotirajućeg cilindra i na taj način ostvaruju potreban pritisak za prenos boje. Na slici 66 je prikazan osnovni koncept mašine sa cilindričnom podlogom.
- Rotacione sito mašine – koriste se za štampu na podlogama iz rolne (tapete, ukrasni papiri itd.). Štamparska forma je bešavni rotirajući cilindar u kojem se nalazi boja i rakel koji je pritiska kroz okna. Na slici 67 je prikazan osnovni koncept rotacione sito štamparske mašine.

Slika 65. Osnovni koncept mašine sa ravnom podlogom

Slika 66. Osnovni koncept mašine sa cilindričnom podlogom

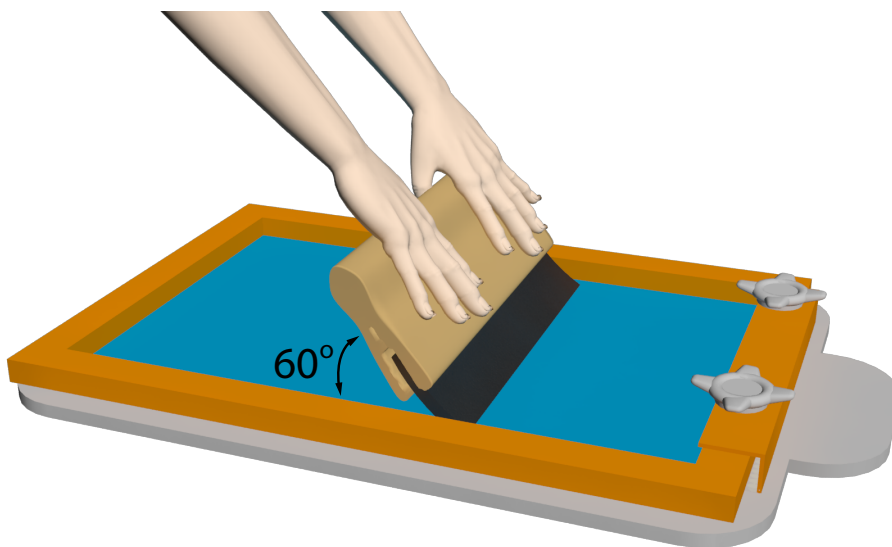
Slika 67. Osnovni koncept rotacione sito mašine

Prema stepenu automatizacije mašine za sito štampu grade se kao:

- ručne,
- poluautomatske i
- automatske mašine za sito štampu.

Ručne mašine. Na ručnim mašinama ulaganje i izlaganje, dizanje i spuštanje, kao i povlačenje rakela (slika 68) obavlja se ručno.

Sto za sito štampu sa vođenjem rakela je opremljen preciznim vođicama držača okvira sita za tačno pozicioniranje sita. Za prihvatanje štamparskog materijala i njegovo fiksiranje služi vakuumska usisna ploča.

Slika 68. Ručno povlačenje rakela

Poluautomatske mašine. Poluautomatske mašine imaju ugrađen vakuum kojim se učvršćuje tabak za štampanje (kvalitetnija štampa). Kretanje rama sa sitom može biti mehanizovano, dok je ulaganje i izlaganje tabaka, kao i povlačenje tabaka ručno.

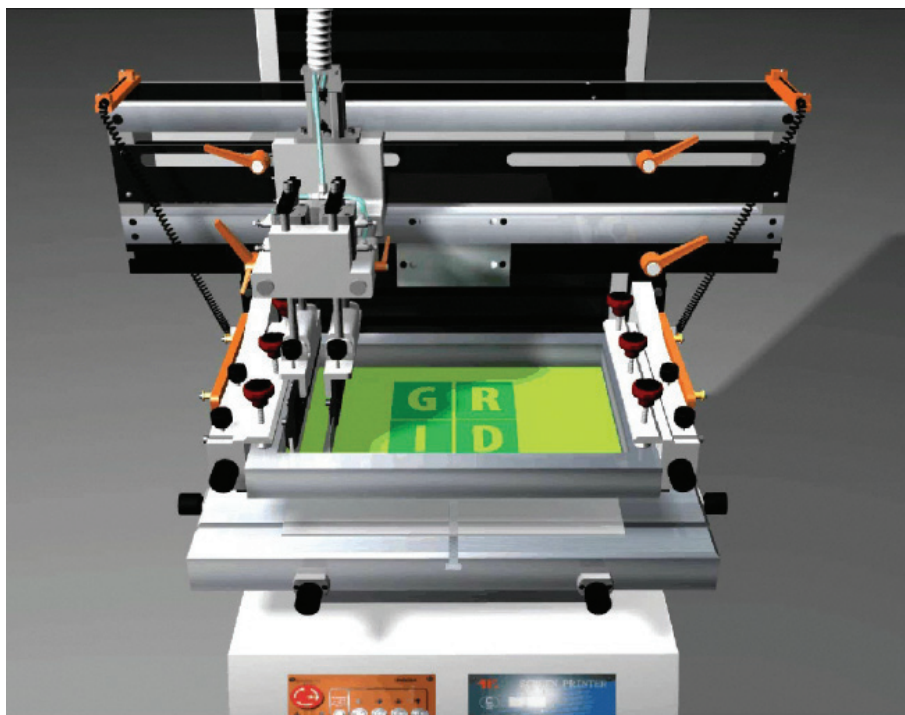
Ovakve mašine se grade do formata A0, a njihova brzina je oko 300 otisaka/h. Sito se kod ovih mašina automatski podiže i spušta. Spuštanje sita i proces štampe se izvode automatski kroz kombinaciju od dva rakela za oba radna koraka. Poluautomati u odnosu na ručne mašine omogućuju povećanje proizvodnog učinka.

Prikaz jednog štamparskog poluautomatskog sistema za sito štampu je dat na slici 69.

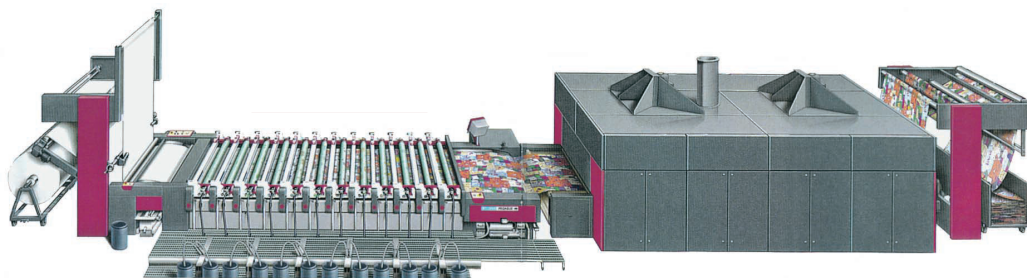
Automatske mašine. Automatske mašine za sito štampu imaju ugrađenu vakuum pumpu, kretanje rama sa sitom je automatizovano kao i kretanje rakela koji je učvršćen, dok ulaganje i izlaganje tabaka može biti ručno i automatsko. Brzina štampe kod ovih mašina se kreće od 600 do 1200 otisaka/h.

Ovakve mašine se često opremaju sa više štamparskih jedinica za višebojnu štampu sa odgovarajuće projektovanom stazom za sušenje (vreli vazduh, IR sušenje, UV sušenje). Mašine za sito štampu se izrađuju kao jednobojne ili višebojne mašine za formate do 1.45 m x 1.88 m. Sa ovakvim mašinama se postižu brzine štampanja do 3000 otisaka/h. Sa sistemom „okruglo- okruglo“ može se štampati brzinom do 4000 otisaka/h.

Prikaz jedne automatske mašine za sito štampu je dat na slici 70.

Slika 69. Poluatomatski sto sito štampe za štampanje ravnih podloga

Slika 70. Automatski sto sito štampe za štampanje podloga iz rolne

Neki od primera sistema za štampu tehnikom sito štampe predstavljen je u nastavku, pa je tako na slici 71 prikazan sto za sito štampu sa vođenjem rakela.

Ovi uređaji konstruisani su za ručno korišćenje i opremljeni su tačnim vođicama držača okvira sita za dobro pozicioniranje sita za štampu. Vakuumska usisna ploča služi za prihvatanje materijala za odštampavanje i njegovo fiksiranje za vreme štamparskog procesa.

Vođenje rakelâ obezbeđuje da štamparski proces može da se izvodi sa zadatim uglom i silom pritiskivanja rakelâ. Ulaganje i izlaganje tabaka se vrši ručno.

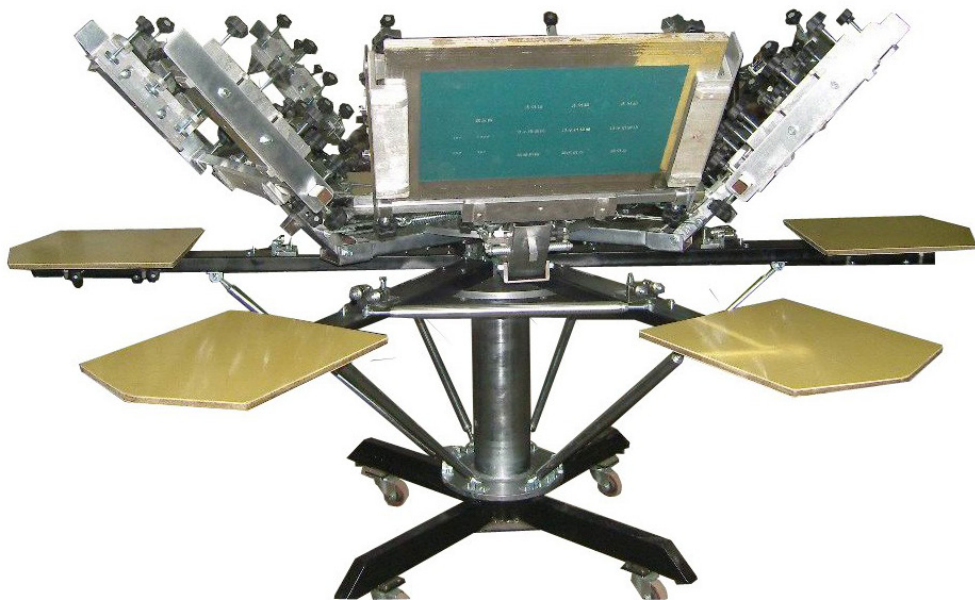
Slika 71. Sto sito štamparske mašine (TY-CP70140A)

Jednostavan uređaj za višebojnu štampu teksta prikazan je na slici 72. Za četvorobojno štampanje majica ili drugih tekstilnih delova (npr. lanenih kesa) u malom tiražu služe ovi vrlo jednostavni uređaji. Slika pokazuje okretni četvoropoložajni element, čiji kraci mogu da prihvate po jedan okvir sito štampe. Štampanje se vrši na tekstilnu podlogu, fiksiranu na nosaču, gde se može štampati redom izabranim bojama.

Poluautomati (slika 73), u odnosu na ručno pokretane stolove sito štampe, dozvoljavaju povećanje proizvodnog učinka. Sito se automatski podiže i

spušta. Spuštanje sita i stvarni proces štampe automatski se izvode kroz kombinaciju od dva rakela za oba radna koraka. Pritom se mogu programirati i višestruka dejstva rakela za slučaj naročito visoke potrebe za bojom (npr. kod tekstila). Ulaganje tabaka i izlaganje odštampanog tabaka vrši se kod poluautomata najčešće ručno na vakuumskom štamparskom stolu.

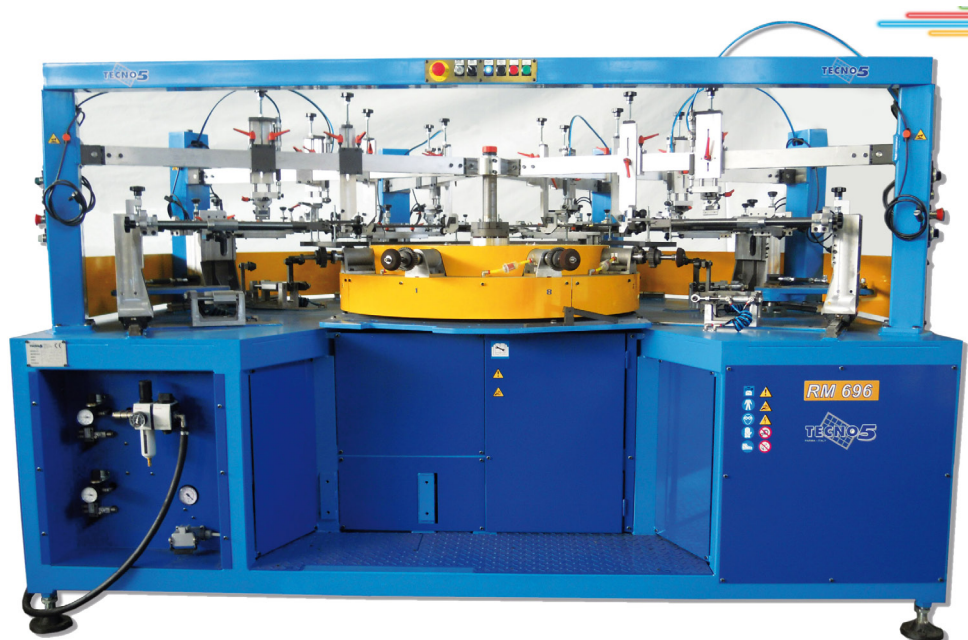
*Slika 72. Mašina sito štampe za višebojno štampanje tekstila
(Merada - M-404W)*

Na slici 73 je prikazana mašina za štampu na zaobljenim podlogama, kao što su čaše ili pehari. Pozicioniranje u držaču i štampa se izvode ručno. Vođenje sita je mehanički sinhronizovano sa okretanjem podloge koja se odštampana.

U industrijski primenjenoj sito štampi koriste se potpuno automatizovane mašine - automati. Oni su opremljeni sa uređajima za ulaganje i izlaganje tabaka. Često se takve mašine opremaju sa više štamparskih jedinica za višebojnu štampu i odgovarajuće projektovanim uređajem za sušenje sa različitim varijantama sušenja (vreli vazduh, IR-sušenje, UV-sušenje).

Slika 74. prikazuje automat višebojne sito štampe i izbor proizvoda koji mogu da se odštampanu u ovom automatu. Proizvodi se u svakoj štamparskoj jedinici automatski odštampanu i posle svakog štamparskog postupka predaju dalje sledećoj jedinici. Flaše od veštačkog materijala se pritom radi stabilizacije naduvaju.

Slika 73. Mašina sito štampe za oštampavanje čvrstih „solid“ zaobljenih podloga (RM 696-496)

Slika 74. Automat višebojne sito štampe za štampanje flaša, čaša i sl. u tri boje (JML SZD-107)

Zavisno od materijala za odštampavanje i boje, potrebno je međusušenje. Za odštampavanje upotrebnih predmeta svih vrsta (npr. ambalaže) se za male tiraže koriste univerzalne mašine sa specijalnim prihvatanjem za predmete koji se štampaju.

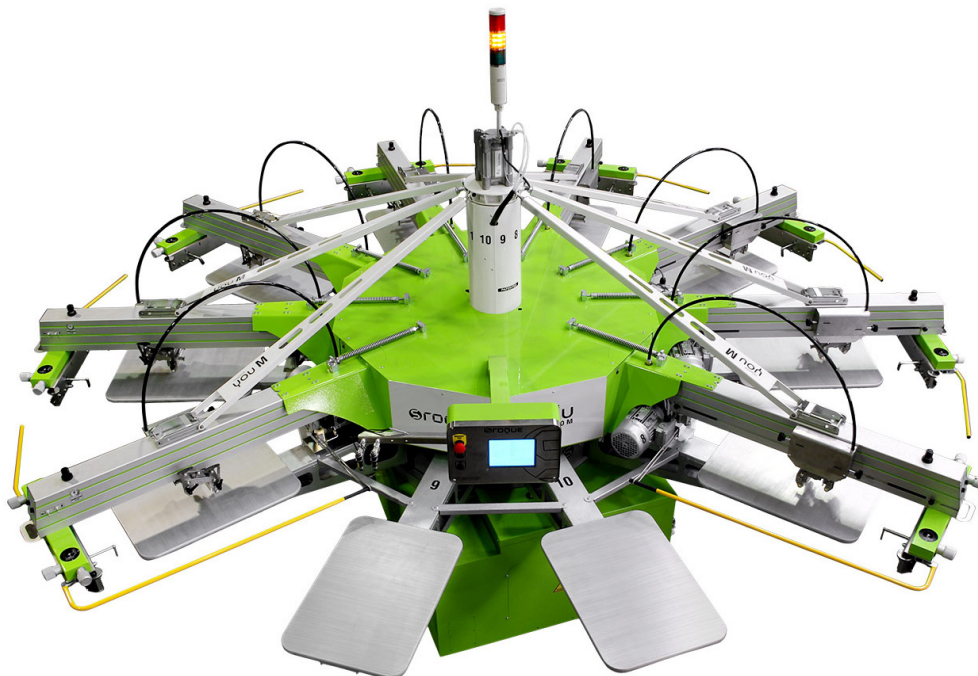
Flaše od veštačkog materijala ili stakla, pehari i slični predmeti se zavisno od broja komada odštampavaju u poluautomatima ili potpunim automatima, jednobojno ili višebojno.

Mašine sito štampe sa različitim sistemima za sušenje i izlaganje nalaze se na tržištu kao jednobojne ili dvobojne mašine za formate do 1,45 x 1,88 m. Sa njima se postižu brzine štampanja do 3000 otisaka/h.

Do 4000 otisaka/h mogu da se odštampaju sa sistemom „okruglo-okruglo“

Štamparske mašine koje štampaju iz rolne koriste zatvorena sita, koja se ili na mestu šava zalepe ili zavare ili se izrađuju kao bešavno okruglo (kružno) sito. Sa njima se mogu realizovati brzine štampanje do oko 2 m/s.

Štampanje tekstila štamparskom tehnikom sito štampe je posebno značajna. Na slici 75 je prikazana mašina za višebojnu štampu tekstila.

Slika 75. Mašina za višebojnu štampu tekstila ROQPRINTECO

Na slici 76 je prikazana sito štamparska mašina za štampu etiketa i sličnih proizvoda.

Slika 76. Sito štampa kod štampe etiketa (SPE 300 S)

LITERATURA

1. Adam R., Robertson C., 2001, Screenprinting Paperback, W W Norton & Co Inc.
2. Adams J.M., Dolin P.A., 2002, Printing Technology, Delmar/Thomson Learning. Inc, USA
3. Babić, D., 1998, Uvod u grafičku tehnologiju, GC, Zagreb, 1998.
4. Bolanča, S., 1991, Suvremeni ofsetni tisak, Školska knjiga, Zagreb
5. Janković Ž.S., 1996, Mala škola sito štampe, Tehnička škola „Buda Davidović“, Obrenovac
6. Kipphan H. (Hrsg.), 2000, Handbuch der Printmedien, Technologien und Produktionsverfahren, Springer
7. Konstatinović, V., Petrović, A., 1999, Osnovi grafičke tehnike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
8. Mesaroš, F., 1970, Grafička enciklopedija, Tehnička knjiga, Zagreb
9. Novaković, D., 2001, Prilog rukovanju grafičkim materijalom, Doktorska disertacija, FTN, Novi Sad,
10. Novaković D., 2009, Grafički procesi, deo II, FTN-Grafičko inženjerstvo i dizajn; Novi Sad, 2009.
11. Novaković, D., 2008, Uvod u grafičke tehnologije, FTN izdavaštvo, Novi Sad
12. Novaković, D., Kašiković N., 2013, Digitalna štampa, FTN izdavaštvo, Novi Sad
13. Novaković, D., Pavlović Ž, Kašiković N., 2011, Tehnike štampe - praktikum za vežbe, FTN izdavaštvo, Novi Sad
14. Pijuković, N., 1956, Štamparstvo u teoriji i praksi, Beogradski grafički zavod, Beograd
15. Poznovija M., 1991, Tehnologija sito štampe, deo I, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
16. Reimer H., 2004, The Encyclopedia of Papermaking & Bookbinding, Running Press Book Publishers
17. Sefar AG, 2002, Handbook for screen, Sefar Inc. Switzerland
18. Stromquist A., 2004, Simple Screen Printing, Basic Techniques & Creative Project, USA
19. Van Duppen J., 1987, Manuel for Screen Printing, Verlag Der Siebdruck, Lübeck/Germany
20. Zjakić, I., 2007, Upravljanje kvalitetom ofsetnog tiska, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb